

מילואים

הלכות קריאת שמע סימן עא

המשך מעמוד קודם

שייך בה 'לועג לרש', כיון שגם בחייה היתה פטורה ממצוות. שהם גנויים במערה הרי זו רשות בפני עצמה, ואין שם משום 'לועג ולהתפלל בקבר ר"מ בעל הנס וקבר רשב"י ור"א בנו, כתב (שם) שכיון לרש'.

הלכות קריאת שמע סימן עד עה

המשך מעמוד קח

לאחר שצריך שיהיה ממש טפח על טפח, אלא גם בפחות מטפח באורך

יותר מטפח, מצטרף לשיעור טפח על טפח ואסור. מאידך, בשו"ת משנה שכיר (אוי"ח סי' כב) כתב שלא צריך שיהיה טפח על טפח מרובע, אלא כשאורכו טפח אסור גם אם רוחבו כל שהוא, והוסיף שכן משמע מדברי הב"ח (ד"ה טפח). וכן כתב הבית ברוך (כלל ד ס"ק י בהע') שמסתיימת האחרונים משמע שלא צריך טפח על טפח.

[משנ"ב ס"ק ו]
בין פנייה בין אשת איש⁽¹³⁾.
(13) ולענין בתו, דעת הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה סב) שיש להיזהר כמו באשה אחרת.

[משנ"ב ס"ק י]
ולגבי גילוי החלק שביד בין הזרוע לכף באשה, הסתפק החו"א (אוי"ח סי' טו ס"ק ח) אם הוא בכלל האיסור, וכתב שנראה שאינו אסור. ולענין המרפק כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ג סי' קג ס"ק טו) שלגבי צניעות הוא בכלל הזרוע, וטוב ויפה לכסות עוד מעט מהיד.

[משנ"ב ס"ק ז]
יש אומרים דאפילו באשתו ופחות מטפח אסור לקרות נגדה⁽¹⁴⁾.
(14) והחו"א כתב (אוי"ח סי' טו ס"ק ח), שמדברי הרשב"א והראב"ד מבואר ששיעורו בטפח, וסיים שם שכן נראה.

[משנ"ב ס"ק ד]
אם צריך לחזור לקרות כמו לענין צננה גמורה⁽¹¹⁾.

[ביה"ל ד"ה טפח מגלה]
דשעור זה שני אפילו בקטנה מפת ג' ואילך שהיא ראויה לביאה⁽¹⁵⁾.
(15) אמנם החו"א כתב (אוי"ח סי' טו ס"ק ח), שכיון שטפח מגולה באשה אינו ערוה בעצם, אלא שחכמים אסרוהו משום הרהור וטירדת היצר, על כן נראה שכל שאין דעתו ויצרם של בני אדם נתון עליה מחמת קטנותה של הבת, לא אסרוהו חכמים.

(11) ובכל מקום שיש מחלוקת הפוסקים, כתב לקמן (סי' עו ס"ק ח) לענין צואה עוברת, שבדיעבד חזר וקורא קריאת שמע בלא ברכותיה, ובתפילה אינו חוזר ומתפלל.

ושיעור הגיל בזה, דעת הגר"ח קניבסקי (ארחות רבנו ח"ג עמ' רד, ששמע כן מהחו"א) שהוא בערך כבת שבע, וכל זה הוא לענין האיסור לומר דברי קדושה כנגדם, אבל לענין לחנכן להתלבש בצניעות, דעתו (שם) שגם לפי החו"א הוא מגיל שלש.

ובשומע קול זמר של אשה, כתב להלן (ס"ק טו) שבדיעבד חזר וקורא קריאת שמע בלא ברכותיה.

ודעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב סי' ט) שלא נהגו לאסור ראייה בבת מגיל שלש שנים ויום אחד, ואף היראים מקילים בכך, ובפרט לפי דברי החו"א שתלוי בגודל גופה ולא בשנותיה. וראה קובץ תשובות (ח"ג סי' י) מה שכתב בזה. ולגבי אמירת דברים שבקדושה כנגדה, ראה מה שכתב בספר אשי ישראל (פניה סי"ח).

ובליבו רואה את הערה, כתב לעיל (סי' עד ס"ק ה) שחזר וקורא קריאת שמע, אלא שהביא מחלוקת אם חזר גם על ברכות קריאת שמע ותפילה.

הלכות קריאת שמע סימן עה

המשך מעמוד 216

[משנ"ב ס"ק יג]

אפילו בשערות שפוחץ לצמתן אסור⁽³⁰⁾.

(30) ולגבי שיער היצא מחוץ לצמתן בצדדים או במצח, דעת החו"א (תשובות והנהגות ח"א סי' סב) שאסור לגלותו רק מחמת מנהג ישראל ולא מעיקר הדין. וכן הורה הגר"ח קרליץ (חוט שני נדה סי' קצה ס"ק ט). ולגבי שערות הנמצאות בעורף ששורש צמיחתן הוא בשטח הצואר, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' רז אות ג) שמעיקר הדין אין בהן חשש, ורק משום מראית העין נהגו לגלחן. ודעת הגר"ח קרליץ (שם) שאם הן בהמשך אחד לשיער הראש דינן כשיער הראש ואסור לגלותן, ואם גילחתן ואינן נראות כשיער אין איסור לגלותן.

(27) ולענין קריאה נגד שיער של אשה שהוא מסתפק בה אם היא פנויה או לא, הורה הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה סג) שצריך לעצום את עיניו.

[משנ"ב ס"ק יב]

קלועות ולא סתורות⁽²⁸⁾ וכו', צריך עינין אם דינן קנה פתולות⁽²⁹⁾.

(28) ובשיער קצר, כתב הגר"ח קרליץ (חוט שני אהע"ז סי' כא ס"ק יב) שאפילו לדעת המג"א מותר, ואף על פי שהשיער סתור.
(29) ובזמנינו, שאף הנכריות הנשואות אינן נוהגות לכסות ראשן, כתב בשו"ת אגרות משה (אוי"ח ח"ד סי' טו) ששערן לא נחשב ערוה אם אינו גורם להרהור.

הלכות קריאת שמע סימן עה

המשך מעמוד קט

[משנ"ב ס"ק יא]

ואפילו הכי אסור לכנף להנות מדבורה⁽⁴⁶⁾.

(46) ודוקא ליהנות מצליל קולה, אבל אם נהנה מתוכן דבריה כתב הגר"ח קרליץ (חוט שני אהע"ז סי' כא ס"א ס"ק י אות ו) שפשוט שמותר.

(44) ומה שכתב 'שרגיל בו', ביאר השונה הלכות (סכ"ה) שהוא קול שאינו של זמר.

(45) ואפילו אם קול דיבורה נעים באופן מיוחד, כתב בשו"ת אגרות משה (אוי"ח ח"ד סי' טו אות ב) שמותר.

הלכות קריאת שמע סימן עה

(הגהות מימוני פרק ג.) ונראה (ח) מדברי הרא"ש דטפח באשה עונה אפלו לאשה (ז) אחרת, רק שבפעמם יכולה לקרות אף-על-פי שהיא ערומה, כדלעיל סימן עד: **ב** ישער (ט) של (ה) אשה (י) שדרכה לכסותו, אסור לקרות כנגדו הגה אפלו אשתו. **ג** אכל (יא) בתולות (יב) שדרכן לילף פרועות (ו) [ו] הראש מטר: הגה והוא הדין השערות של נשים (יג) * שרגילין (יד) לצאת * מחוץ (י) לצמתן (כ"ב) בשם הרשב"א, (ט) וכל-שכן (טו) שער נכרית אפלו דרקה

ב שם כנגדא
ג הרא"ש והסרדי
והגהות מימוני

שערי תשובה

[ו] הראש. ע"ה"ש. ועין לקמן סימן שג ובא"ר וברכ"י שם על שאלת-יעבץ ח"א סימן ט ושם"ב נביא דברי שאלת-יעבץ ח"ב סימן ו' וסימן ח, ועין ביראפריים על דברי המג"א למה לא משגי בקצור דהקא לק"ש ארי ויכל הנשים ולמה נקט באשתו ולק"ש, אלא ש"מ דחלוק יש וק"ל. אם שוקה מגלה אסור אפלו באשתו פחות מטפח, שהוא מקום הרהור יותר משאר אברים, ט"ו וכ"כ הב"ח. עין בבר"שמואל סי' רצג: (ז) אחרת. והרשב"א כ' דוקא לאנשים דאיבא משום הרהור אכל לנשים לא. ומ"מ דף כו ע"א פסק כהרא"ש דאף באשה אסור לראות ערות חכרטה, גם השכנה"ג הקשה על הרשב"א ע"ש והפרי"ח כתב דברי הרשב"א הם עקר ע"ש: (ה) אשה. ושער של עונה של איש יוצא דרך הכנף מטר, כמנהג דף כו, מ"א: (ו) הראש. עין בא"ע סי' כ"א ס"ק ה' מש"ש, ועמ"א: (י) לצמתן. ובוהר החמיר מאד שלא יראה שום שער האשה וכן ראוי לנהג, ועין ביאומ דף מו ע"א בענין קמחית: (ט) וכ"ש פאה נכרית כצ"ל. וה"ה אם התקה שער של עצמה וחכרה אח"כ בראשה, עין שערות-אנשים:

באר היטב

דוקא בטפח אכל פחות מטפח שרי ע"ש. לכאורה לדבריו צ"ע מ"ש הש"ס בכרכות דף כ"ד אמר ר"י טפח באשה עונה, למאי נכו', אלא באשתו ולק"ש ע"ש, אלא ש"מ דחלוק יש וק"ל. אם שוקה מגלה אסור אפלו באשתו פחות מטפח, שהוא מקום הרהור יותר משאר אברים, ט"ו וכ"כ הב"ח. עין בבר"שמואל סי' רצג: (ז) אחרת. והרשב"א כ' דוקא לאנשים דאיבא משום הרהור אכל לנשים לא. ומ"מ דף כו ע"א פסק כהרא"ש דאף באשה אסור לראות ערות חכרטה, גם השכנה"ג הקשה על הרשב"א ע"ש והפרי"ח כתב דברי הרשב"א הם עקר ע"ש: (ה) אשה. ושער של עונה של איש יוצא דרך הכנף מטר, כמנהג דף כו, מ"א: (ו) הראש. עין בא"ע סי' כ"א ס"ק ה' מש"ש, ועמ"א: (י) לצמתן. ובוהר החמיר מאד שלא יראה שום שער האשה וכן ראוי לנהג, ועין ביאומ דף מו ע"א בענין קמחית: (ט) וכ"ש פאה נכרית כצ"ל. וה"ה אם התקה שער של עצמה וחכרה אח"כ בראשה, עין שערות-אנשים:

באור הלכה

עיינים ונלפלא שלא הביא מה שכתב הרבנו יונה בזה בפרוש ביותר מזה ורק דוקא במסתכל אסור, עין שם. אולם מקל מקום לדינא לא ברירא הך מלתא להתרא, דדברי רבנו יונה כמו שהשיגו הב"ח כבר השיגו גם-כן בספר האשכול שכתב שם, דדעת רבנו יונה כן. והסמ"ג כתב וזה לשונו: טפח באשה עונה כשהיא מגלה, ולא יקרא עד שיתדור בני מפתח ונאפלו היא אשתו; משמע מלשון זה דאפלו אינו מביט בה בעת הקריאה גם-כן אסור, ומכל מקום באי אפשר בענין אחר, הפקל וסומך על דברי הב"ח ופרי"מגדים להחמיר בפעמיט עינים אין מוחזין כירו: * שרגילין לצאת וכו'. עין במשנה ברורה בשם אליה רבה דאפלו נגד אשה אחרת מטר, וכן משמע מסיחית כל הפוסקים, ודלא פחתם-סופר שהחמיר בזה בסימן לו: * מחוץ לצמתן. ואותו נשים הבאות מארצות שאין דרכן לגלותן מחוץ לצמתן למקום שדרכן לגלותן, מטרין לגלותן אם אין דעתן לחזור נמ"א בשם הר"מ אלשקר]. וילענין לקרות קריאת שמע כנגדן, כתב בספר שלחן-שלמה דנראה שמתר אפלו דעתן לחזור (נטעמו, דליקא הרהורא). ואם באו מקום שדרכן לגלות למקום שאין דרכן לגלות, לא יגלו אפלו אם דעתן לחזור (נטעמו, משום הרהור דאנשים), ואסור לקרות קריאת שמע כנגדן אפלו אם דעתן לחזור. ואם איש אחר בא מקום שדרכן לגלות למקום שאין דרכן לגלות, אסור לקרות קריאת שמע כנגדן בכל גווי; ואם בא מקום שאין דרכן לגלות למקום שדרכן לגלות, מטר אם אין דעתו לחזור. ועין במשנה ברורה סעיף-קטן יז מה שכתבנו שם. וילענין עקר אסור גלוי שער דאשה, כתב הפגן-אברהם בשם התוספות דחבבות, דדוקא בשוק אסור, אבל בחצר שאין אנשים מצויים שם מותרים לילף בגלוי הראש ומה שנרשם כנגדן-אברהם בשם א"ע קט"ו אינו מוכח שם כלל להמעיין: אכל בוהר פרשה נשא החמיר מאד שלא יראה שער מאשה, וכן ראוי לנהג, עד כאן לשון הפגן-אברהם.

משנה ברורה

איברים. (י) וכל זה לא ארי אלא לענין אסור קריאת שמע, דהאסור הוא להרבה פוסקים לקרות נגד המגלה אפלו בלא כמנן לאסתמולי, אכל לענין אסור הסתמכות, לכלי עלמא המסתכל⁽¹⁶⁾ באשה⁽¹⁷⁾ אפלו באצבע קטנה, כיון שמסתכל בה להנות, עובר בלאו ד"לא תתורו אחרי עיניכם"; ואמרו, שצפלו יש כידו תורה ומעשים טובים לא ינקה מדינה של גיהנום. (יל) וראיה בעלמא לפי תמונה⁽¹⁸⁾ בלא הנהגה שרי⁽¹⁹⁾, אם לא מצד המוסר. ובספר מנחת-שמואל הוכיח דאדם חשוב יש לו לזהר בכל גווי. וכתב הפרי"מגדים, בדמקומות שדרכן להיות מקסה כגון ורועותיה וכהיא גווא שאר מקומות הגורף אף ראה בעלמא אסור⁽²⁰⁾. וכתבו הפוסקים, דבתולות דידן בכלל נדות הם משיגיעו לזמן וסת ובכלל עניות הם: (ח) מדברי הרא"ש וכו'. אכל הרשב"א חולק על זה, וטעמו, דסבינא לה דכי היכי דבעצמה יכולה לקרות כשהיא ערומה, אלא דאין בגלוי כל גופה משום "ולא יראה כף ערות דבר" אלא לאנשים ומשום הרהור, כן אף אשה אחרת מתרת לקרות ולהתפלל נגדה כשהיא ערומה⁽²¹⁾. (יב) והאחרונים מסכימים עם הרשב"א (יג) ודעתם דגם הרא"ש מודה לזה. ודע עוד, (יד) דלכלי עלמא אין מתר לקרות נגדה כשהיא ערומה רק כשהיא יושבת כדי שלא יראה שערות שלמשה נראית, אכל כשהיא עומדת דינה כמו נגד ערות איש ואפלו ברשות אחרת אסור: (ט) של אשה. ושער (טו) של איש אפלו של עונה היצא דרך גב שבכבודו, מתר לקרות

כנגד⁽²²⁾. (טז) אכל אם הפיס נראה הוי עונה⁽²³⁾: (י') שדרכה לכסותו. ואפלו אם אין דרקה לכסותו רק בשוק ולא בבית ובחצר, מקל מקום (י"ז) בכלל עונה היא לכלי עלמא אפלו בבית, ואסור שם לקרות נגדה (יח) אם נתגלה קצת מן⁽²⁴⁾. ודע עוד, דאפלו אם דרך אשה זו ותכרותיה באותו מקום לילף בגלוי הראש בשוק כדרך הפרוצות, אסור⁽²⁵⁾, וכמו לענין גלוי שוקה דאסור בכל גווי וכנ"ל בפעמיט-קטן ב, כיון שצריכות לכסות השערות מצד הדין ויש בזה אסור תורה⁽²⁶⁾, מדכתוב "ופרע ראש האשה", מקלל שהיה מקסה. וגם כל בנות ישראל המחזיקות בדת משה נזהרות מזה מימות אבותינו מעולם ועד עתה, בכלל עונה היא ואסור לקרות כנגדן; ולא בא למעט רק בתולות שמותרות לילף בראש פרוצ, או כגון שער היוצא מחוץ לצמתן, שזה תלוי במנהג המקומות, שאם מנהג בנות ישראל בזה המקום לזהר שלא לצאת אפלו מעט מן המעט חוץ לקשוריה, ממילא בכלל עונה היא ואסור לקרות כנגדן, ואם לאו מטר, דכיון שרגילין בהן ליכא הרהורא ויבדלקמה: (יא) בתולות. ובתולות (יט) ארוסות אסורות לילף בגלוי הראש⁽²⁷⁾, והוא הדין בתולות שנבעלו צריכין לכסות הראש. ומכל מקום אם זנתה ואינה רוצה לצאת בצעפי על ראשה כדרך הנשים, (כ) אין יכולין לכסה: (יב) שדרכן וכו'. עין כנגדן-אברהם שכתב דלא ילכו בגלוי הראש רק אם שערותיהן קלועות ולא סתורות⁽²⁸⁾, אכל המחצית-השקל והמגן-גבורים מקלין בזה. כתב החי"א-אדם: נכריות שאינן מזהרות לכסות שערן, צריך עיון אם דינן בזה כבתולות⁽²⁹⁾: (יג) שרגילין וכו'. רוצה לומר: ומטר לקרות בזה אפלו נגד אשה אחרת, דכיון דרגילין בהן ליכא הרהורא, אכל לכנן להסתכל באשה אחרת, אפלו בשערות שמחוץ לצמתן אסור⁽³⁰⁾ [א"י]: (יד) לצאת וכו'. רוצה לומר, שמלכד כובע שעל ראשה יש לה צמת, והוא בגד המצמצם השער שלא יצאו לחוץ, ואותו מעט שאי אפשר לצמצם ויוצא מהצמת, על זה מקל הרשב"א [חתם-סופר סימן ל"ו ע"ש]. ובוהר פרשה נשא החמיר מאד שלא יקרא שום שער מאשה, דגרמא מסכנותא לביתא, ונקרא לבנהא דלא יתחשבון בדנא, ונסתא-אתרא לשרות בביתא, וכל-שכן אם הולכות בשוקא כף; על-כן בעאי אתמא דאפלו קורות ביתה לא יחמוץ שערה חדא מנישאה, ואי עבדיית כן מה כתיב: "כניף פשתלי ויחיים", מה זית כו', כנהא יסתלקון בחשוכין על שאר בני עלמא, ולא עוד אלא דבעלה מתברך בכל ברבאן דלעלא וברבאן דלתמא, בעתרא בבניו ובני-בניו. עד כאן לשונו בקצור. וכתב הפגן-אברהם דראוי לנהג כהזהר. וביומא איתא כמעשה דקמחית: בנכות הצניעות היתרה שהיתה בה, שלא ראו קורות ביתה אמרי חלוקה, יצאו מפתח פתחים גדולים: (טו) שער נכרית.

שער הציון

(י) פריימגדים וחי"א-אדם: (יל) פריימגדים: (יט) פריימגדים וחי"א-אדם: (טו) כנגדן-אברהם: (טז) פריימגדים: (יז) דאפריים: (יח) שלחן-שלמה: (יט) ר' עקיבא איגר בשם הר"י הלוי: (כ) פנים מאירות סימן לה ומגן-גבורים:

הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע סִיּוֹן עַה

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק ז]

לְכָלִי עֲלֵמָא הַמְּסַפֵּל¹⁶ בְּאִשְׁהָ¹⁷ וְכו', וְרֵאֵה בְּעֲלָמָא לְפִי תְּמַו¹⁸ בְּלֵא נְהָה שְׁרִי¹⁹ וכו', אָף רֵאֵה בְּעֲלָמָא אֶסוּר²⁰.

16) ובגדר הסתכלות האסורה, דעת הגר"ג קרליץ (חוט שני אבה"ע ס"א אות ה) דהיינו אם מסתכל בצורתה איך היא נראית, ואילו ראייה בעלמא היינו ראייה הגורמת לו רק לדעת שיש שם אשה בלא שמתכלל בצורתה.

17) וקרובות משפחה כגון חמותו כלתו וגיסתו, דינם שוה לכל עריות, לענין איסור הסתכלות. אכן, קרובות שאין לבו של אדם נוקפו דהיינו אמו בתו ואחותו, מותר להסתכל בהם במקומות שאינם צריכין לכסותן כמבואר לקמן (סי' רכה ס"ק א ובשעה"צ שם) [נפשוט הוא שלא תהיה הסתכלות דרך תאוה חלילה]. ויעוין בספר הסתכלות בהלכה (פ"א ס"ד) שכמו כן צידד להתיר אף בסבתו בין מצד אביו ובין מצד אמו, וכן בנכדה בין מבנו ובין מבתו.

ולענין ההסתכלות בתמונות נשים, כתבו הפוסקים (נחלת בנימין סי' כו ושלמת יוסף סי' כב) שהאיסור להסתכל על אשה (אפילו במקומות שאין צריכה לכסותן) הוא גם כשמסתכל על תמונתה, כיון שיכול לבא לידי הרהור, וקל וחומר מבגדי צבעונין [שוה החשש שם]. וראה לעיל (הע' ו) לגבי לקרות קריאת שמע כנגדן.

18) ובגדר ראייה לפי תומו בלא נהנה, האם הכוונה רק לרואה ראייה בעלמא בלא להתכוין לראותה וכגון שעוברת לפניו אשה ולא מתכוין כלל לראותה, או שמא אף כשמתכוין לראותה (באופן זה של ראייה בעלמא), וכגון לראות מי המדבר עמו, שלא בדרך התבוננות. ראה בביה"ל לקמן (סי' רכה ס"י ד"ה אפלו) שחילק בין איסור הסתכלות בעובר עבודה וזה לאיסור הסתכלות בנשים, שהעובר עבודה וזה אסור להתבונן בדמותו אבל הסתכלות בעלמא שרי, מזה שאין כן לענין אשה אפילו סתם הסתכלות אסור. ומשמעות דבריו, שכונתו לאסור סתם הסתכלות בנשים אף שלא בדרך התבוננות [שלא כהסתכלות המותרת בעבוד זרה]. וכל מה שהותר הסתכלות לפי תומו, הוא רק כשאינו מתכוין לראותה כלל.

ואכן מצינו בענין זה מחלוקת הרא"ש (כתובות פ"ג סי' ג) והרמ"ה (שם). וביים של שלמה (שם) כתב שנראה שהרא"ש סובר שאף ראייה בעלמא דרך העברה שלא בדרך עיון והסתכלות הוי בכלל האיסור. וכן כתב בחיד"א (פתח עיניים עבודה זרה כ, א), וכן נמו מבואר במהרש"א (מכות כד, א). מאידך, בים של שלמה (שם) צידד להלכה כדעת הרמ"ה שכל ראייה שלא בדרך עיון והסתכלות, אינה בכלל האיסור (כי אם מומדת חסידות וכו'), וכן נקט בספר לחם יהודה (פכ"א מהל' איסורי ביאה ה"ג). ויעוין עוד בב"ח ופמ"ג (כאן) ובעל"ח בברכות (כד, ב).

וראה בשו"ת אגרות משה (אוי"ח סי' מ בסוף התשובה) ומשמעות דבריו שכל שמתכוין לראותה אף בלא התבוננות, אסור. ויעוין עוד בקרייתא דאיתגרא (ח"א תשובה קסד) מה שכתב בזה.

והדבר פשוט שכל שמביא לידי הרהור או הנאה או פשיטא שבכל גווני אסור מדאורייתא ואפילו ראייה בעלמא. וכתב בספר הסתכלות בהלכה (פ"ב ס"ט) שאף לדעת המתירין בראייה בעלמא הנ"ל, צריך לזהר שלא להאריך בזה, כיון שאריכות ההסתכלות יכול לגרום ממילא להתבוננות או להנאה חלילה.

ויש להדגיש שכל שהוא לצורך שידוך או עדות, דינו שונה - ויעוין טהרת העינים פ"ד, עלי עין הי"ד, מלבושי מרדכי סי' ו ס"ו.

19) והגר"ב זילבר (תורת ההסתכלות סי' ב) הוכיח מכמה מקומות בש"ס ובפוסקים, שהאיסור להתבונן באשה הוא אפילו ראייה לפי תומו כשלא מתכוין להנאה, והוא איסור שגזרו חכמים שמא יבוא להנאה [וכן הוא בתשובת האגרות משה המובאת לעיל בהע' הקודמת], ומה שאמרו 'שמסתכל בה כדי להנות' [שהוא לשון המשנ"ב כאן], ביאר

שם שהוא דוקא על אצבע קטנה, כיון שאינו מצוי שיבא לידי הנאה מכך, אבל בהסתכלות בפניה וכדו', גזרו אף בלא מתכוין להנאה, מחשש שיבא מכך לידי הנאה.

20) ואף שבכל דיני התורה הקלו בדבר שאינו 'פסיק רישא' וגם אינו מכוון לדבר, כתב בספרו חפץ חיים (באר מים חיים לשון הרע כלל ו ס"ק יד) שבאיסור הסתכלות בערוה החמירה, כיון שמצוי בו פיתוי היצר ולעזו הבריות.

[משנב ס"ק ח]

אָף אִשָּׁה אַחֶרֶת מִתְּתָה לְקָרוֹת וְלִהְתַּפְּלֵל נְגִדָה כְּשֶׁהִיא עֲרֵמָה²¹.
21) ולקרוא קריאת שמע כנגד טפח מגולה באיש במקום שרגיל לכסותו, כתב הערוך השלחן (סי'ה) שיש להסתפק בזה, שמשמעות הפוסקים שמוותר אף לאשה, כיון שאין לחוש להרהור. ובאופן שיש לחוש להרהור של האשה, כתב במשנ"ב לעיל (סי' עג ס"ק ה) שגם לה אסור לקרוא. וכן לגבי איסור הסתכלות, כתב בשו"ת דברי יציב (ח"ה סי' לה) שגם לנשים יש איסור הסתכלות והרהור באנשים. ובשו"ת שבת הלוי (ח"ה סי' קצו אות ב) כתב שכשאינה מסתכלת לשם זנות מותר לאשה להביט באיש.

[משנב ס"ק ט]

מִתְרַ לְקָרוֹת כְּנִגְדָה²², אֶבֶל אִם הִכִּיס נְרָאָה הָיָה עֲרֵמָה²³.
22) ולענין נקב בבגדו שרואה דרכו מקצת משיער הערוה שלא יצא לחוץ, כתב החו"א (אוי"ח סי' טו ס"ק י) שנחשב כנגד הערוה, ואין ידוע גבולות הערוה בדיוק.

23) ואם הכיס נוגע באחד מאבריו, כתב לעיל (סי' עד ס"ק כ) שאף על פי שהוא ערוה, כיון שאין לחוש בו משום הרהור, מותר לקרוא קריאת שמע, וסיים (שם) שהמודקקים מחמירים גם בזה.

[משנב ס"ק י]

אִם נִתְגַּלָּה קֶצֶת מִקְוֵי²⁴ כְּרִיךְ הַפְּרוּצוֹת, אֶסוּר תּוֹרְהָ²⁵.
24) ובשיעור השיער שאסור לקרוא מולו דברים שבקדושה, כתב בשו"ת אגרות משה (אוי"ח ח"ד סי' קיב את ד) שאפילו שיער של אשה אחרת לא נאסר בפחות מטפח, אמנם השיער היצא חוץ לצמתן מותר אפילו ביותר מטפח, ומימ ביותר מטפח עדיף להחמיר. אכן, הבית ברוך (כלל ד סי' ה בהע"י כתב, שאין חילוק בין שער לבשר בשיעור האיסור, ולפי זה באשטו האיסור הוא בטפח, ובאשה אחרת אפילו פחות מטפח. מאידך, בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ו תשובה יא) כתב וכן דעת הגר"ג קרליץ (חוט שני אהע"ז סי' בא ס"ק יא) שכל שיער אפילו פחות מטפח נחשב ערוה ואפילו באשטו. וראה עוד בדעות האוסרים, בשו"ת להורות נתן (ח"ה בסופו).

25) ואף על גב שלכאורה לא היה ראוי לאסור שיער נשים הפרוצות היוצאות תמיד בראש פרוע, שאינן גרועות מבתולות שהתירו חכמים לקרוא כנגד שערן, ביאר החו"א (אוי"ח סי' טו ס"ק ח) שכיון שהיה מקום לאסור אפילו כנגד פניה וידיה של אשה, שהרי אסור להסתכל בהן, אלא שחכמים שקלו בפלס גזירותיהם ולא רצו להכביד על הציבור יותר מדאי, ולכן לא אסרו כנגד פניה וידיה וכנגד שיער של פניה, אבל נשואה כיון שחייבת בכיסוי הראש, אסרו לקרוא כנגד שיערה. ולומר דברי תוכחה שבתוכם גם דברי חז"ל, כשיש בקהל השומעים גם נשים פרועות ראש, כתב החו"א (שם סוף הסימן) שיש לצדד להתיר, משום 'עת לעשות לה' הפרו תורתך'.

26) ואם רוב שערותיה מכוסות, צידד בשו"ת שבת הלוי (ח"ה סי' קצט אות א) שאינו אסור מן התורה אלא משום דת יהודית, אכן אם היא במכוון גורמת שיצא שיערה שתראה כבתולה, כגון שמגלה שערותיה היוצאות על כתפה, כתב (שם) שאסור מן התורה אפילו שהן רק מיעוט.

[משנב ס"ק יא]

וּבְתוֹלוֹת אֲרוֹסוֹת אֶסוּרוֹת לִילֵךְ בְּגִלּוּי הָרֵאשׁ²⁷.

הלכות קריאת שמע סימן עה

ד סודי בשם רבנו האי ושא"ר פוסקים ה שם בנקרא כ"ח ו ש ת רב"ם

לכסות (הגהת אלפסי החדשים): **ג (טז)** י"ש לזהר משמיעת קול (ט) (יז) זמר אשה בשעת קריאת שמע: הגה ואפלו באשתו, אבל קול (יח) הרגיל בו אינו ערוה (כ"י בשם אהל-מועד והנהגות מיימוני): **ד האסור לקרות (יט) כנגד ערוה אפלו (כ)** של עובדי-גלולים וכן כנגד (כא) ערות קטן אסור. (כב) ויש מתירין נגד ערות קטן כל זמן שאינו ראוי (י) (כג) לביאה (רבינו ירוחם והרא"ש פ"ק מי שמתו ומהר"א מפראג). (כד) וכן עקר (עצן ביוה"ד דעה סימן רסה): **ה' ערוה (כה)** בפעשית ורואה אותה דרך דפנותיה (כו) אסור לקרות כנגדה, דקתיב 'ולא יראה כד ערות דבר' והא מתחזיא: **ו' הייתה (כז)** ערוה כנגדה (כח) והחזיר פניו (לא) (לב) ממנה (כט) או שעצם

שערי תשובה

בזה ובש"ת בית-אפרים חלק א"ה ע"ספ"ו: [לא] ממנה. עב"ט. ועין ביריד סי' א לענין ע"ס לא שחט מפני הכרה, והפוסקים כתבו שם דאפלו הניכתי פנים לא מהני לאמר שיקרה ויכון להוציא ביון שהוא צריך לצאת בכרחה וישמע פעוה, וא"כ אסור לע"ס לכוון, שאז מהנה שמיעתו כדבור והדבור אסור, ועצן שם בת"ש ס"ק ס"ו ותבאר בסימן פה א"י"ה ו"ש בת"ש ס"ק ע' שאפלו הל"ך במקנאים תחת פתתו יש לזהר אציג בסימן עה, ופשטע אפלו תחת בגדיו י"ל דרועותיו דבר שגובה (אפשר שצ"ל בגופו)

באור הלכה

ודע דענין זה לא שנה כלל להדין דשער באשה ערוה האמור בסעיף זה, ואפלו בביתה ובחנה אסור לכלי עלמא לקרות כנגדה, הואיל דזרין לכסות בשוק אית בה משום הרהורא והיו ערוה, כן פשוט להמעין וכן כתב היר"א פ"ה. אולם אפלו עקר הדין לענין גלוי שער שיהביא בשם התוספות לא כירא, דהנה הפ"ג ק"ב בשם הירושלמי לאסור, וכן דעת הטור שם, והפ"ה ק"ב שם שכן דעת המב"ם ומפרש גם שם, שבגלוי משם אפלו בחורה אסור. ובעל הבית-שמואל בסימן קטו כתב, דלפי מנגנו הוי דת הודית בגלוי משם אפלו בחצרה וחדרה; ואפלו אי תימא שלא תצא עבור זה בלי כתפה, על-פל-פנים אסורא אימא, וכן כתב בתשובת חתם-סופר סימן ל"ו, דכיון דכבר קבלו עליהו אבות אבותינו בכל מקום ששמענו שנופצים ישראל לאסר כנה, אס"כ הוי לה דין גמור שקבלו עליהו כהן דעה האוסרת, וכמו שקתב הפנ"ג אברהם סימן תקנא סעיף-ז"ט; ועצן שם שהאר"ה הרבה בזה וכתב לבסוף, דבארצותינו שנתפשט ה"מנגנו על-פי הנהגה, אסור גמור הוה, ויש לחש לרכיבת האלה האמור בזה (ומבא במשנה ברורה), ומי שחפץ בכרחה יחזיק ממנו, עד כאן לשונו. וכל זה לענין חצרה וחדרה, אבל לילך בשוק ותצר של רבים, לכלי עלמא אף אם הלך במספחת לבד לכסות שער, מקרי עוברת על דת יהודית, עד שחלף בררדי מלעלה ככל הנשים, כן מבאר שם בסימן קטו. ודע עוד, דהנשים שהרגלו לילך בשערות ראשן, מה מאד צריכה האשה העומדת על השבילה להשיג היטב שלא יצאו משערותיה לחוץ אפלו משהו משער אחד, דאי לא הכי תשאר נדה גמורה ותוב עליה פרה; ואם היא טובלת בגליל-שפת-קדוש, שאי אפשר לה לטלטל את הנר ולהשיג היטב בזה, תכרך על ראשה בכרך דק (שקורין טיל) שהוא מלא חללים, כדי שישקט המים בהם ולא יהיה חציצה. ואף שהוא דבר פשוט מאד לכל מי שיועד דת דין ועיין ביר"ד סי' קצח סעיף מ"ז, מכל מקום מפני חמור הענין שהוא נוגע לאסור כרת לא נעמי את עצמי מלהודיע זה פה:

באר היטב

(ט) זמר אשה. אפלו פנויה, ובא"ע סי' כא משמע דקול זמר א"א לעולם אסור לשמע אבל קול דבורה שרי, עמ"א ובפ"א ובג"א קה"ן: (י) לביאה. הניו בן ט' שנים. וכי המ"א ומ"מ לא יאחו המולה בערוה בשעת כרחה. וקטן בעצמו יוכל לקרות אפלו הוא ערם, עמ"א: (יא) ממנה וכו'. ב"ח פסק דוקא דפסיק האבנט, שלבו רואה ערותו דרך חתוך המכנסים, ולא נמי למחבק גופו ברועותיו

משנה ברורה

קרי נכרית להשער שנתחד ואינו דבוק לבשה, וסביבא לה דעל זה לא אמרו חז"ל שער באשה ערוה, וגם מטר לגלותה ואין בה משום פריעת הראש. (כא) ויש חולקין ואומרים, דאף בפאה נכרית שנה שער באשה ערוה ואסור פריעת ראש. וכתב הפרי"מגדים, דבמדינות שיוצאין הנשים בפאה נכרית מגלה, יש להם לסמך על השלחן-ערוה, ומשמע מנה שם דאפלו שער של עצמה שנתחד ואחר-כך חברה לראשה גס-פן יש להקל, ובספר מגן-גבורים החמיר בזה, עין שם. וכתב עוד שם, דאם אין מנהג המקום שילכו הנשים בפאה נכרית, בודאי הדין עם המחמירין בזה, משום מראית העין, עין שם: **ג (טז) יש לזהר וכו'.** ובדיעבד אם קרא, חזרו וקורא בלא הבקאות³¹. עין בבאור הג"א ופרי"מגדים: **(יז) זמר אשה³².** אפלו פנויה³³; (כב) אבל שלא בשעת קריאת שמע שרי, (כג) אף שלא יכנס להנות מנה כדי שלא יבוא לידי הרהור³⁴. וזמר אשת אישה³⁵, וכן כל העריות³⁶, לעולם אסור לשמע³⁷, (כד) וכן פנויה שהיא נדה³⁸, מקלל עריות היא³⁹, (כה) ובתולדות דידן⁴⁰ כלם בחזקת נדות הן⁴¹ משיציע להן זמן וסת⁴². וקול זמר פנויה נכרית, היא גס-פן בכלל ערוה (כו) ואסור לשמע, בין כהן ובין ישראל⁴³. ומכל מקום (כז) אם הוא בדרך בין העכו"ם או בעיר והוא אנוס, שאי אפשר לו למחות, ביון דלא מצינו דמקרי ערוה מדאורייתא, מותר לקרות ולברך, דאם לא-כן ביון שאנו שרויין בין העכו"ם נתבטל מתורה ותפלה, ועל זה נאמר "עת לעשות לה' הפרו תורתך"; (כח) אף יתאמץ לבו לכוון להקדשה שהוא עוסק ולא יתן לבו לקול הזמר: **(יח) הרגיל בו.** ורצה לומר, ביון שרגיל בו⁴⁴ לא

יבוא לידי הרהור⁴⁵, (כט) ואפלו מאשת-איש, ואפלו הכי (ל) אסור לכוון להנות מדבורה⁴⁶, שהרי אפלו בכגריה אסור להסתכל להנות: **ד (יט) כנגד ערוה.** דקתיב "כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנהך והיה מחנהך קדוש ולא יראה כד ערות דבר" וגו', (לא) מפאן למדו חכמים, שבכל מקום שה' אלקינו מתהלך עמנו, דהינו בשאנו עוסקים בקריאת שמע ותפלה (לב) או בדברי-תורה, צריך לזהר שלא יראה ה' בנו ערות דבר, דהינו שלא יהיה דבר-ערוה כנגד פניו של אדם הקורא או המתפלל כמלא עיניו⁴⁷, כדמוכח בסימן עט סעיף ב, וכן שלא יהיה אז ערם שעל-ידיה מתבאר ערוה שלו, כלול גס-פן במקרא הנה: **(כ) של עכו"ם.** אף-על-פי שנאמר בהם "בשר חמוצים בשרם" אימא ככהמה בעלמא דמי⁴⁸, קא משמע לן: **(כא) ערות קטן.** עין בבית-יוסף דלא חשש לדעת המחמירין רק לכתחלה⁴⁹, אבל בדיעבד אם קרא אין חזרו וקורא: **(כב) ויש מתירין.** וקטן בעצמו יוכל לקרות כשהוא ערם עד כן ט' שנים, ונגד ערות איש הוא מטר רק עד שיגיע לחנוף. ועין במגן-אברהם, ועצן סימן שמג: **(כג) לביאה.** הינו בקטן עד כן ט' שנים, ובקטנה עד כן ג' שנים: **(כד) וכן עקר.** כתב הפנ"ג אברהם: ומכל מקום לא יאחו המולה הערוה כידו בשעת הכרחה, והאליה רבה ומחצית השקל מקליו, והפרי"מגדים כתב דעכשו שאין בקראין כל-כף יש לחש לסכנה ויש לתפס כידו, וגם הג"א ביוה"ד דעה סימן רסה פסק דאסור לעשות כהמגן-אברהם: **ה' בפעשית.** היא של זכוכית, או בגד דק המנהיר עד שנראית הערוה, או טפח מבשר האשה⁵⁰ במקום שדרכה להיות מקסה, שאם זה הוא נקרא ערוה, וכנ"ל בסעיף א. ועצימת עינים שרי בכל זה לכלי עלמא, ביון שהערוה על-פל-פנים מקסה נח"א, וכ"כ הפמ"ג לענין עששית: **(כו) אסור לקרות.** ואפלו היא (לג) בבית אחר ורואה אותה דרך צעשית שבהחלוץ, לפי שבכרחה תלה הכתוב⁵¹, (לד) ואפלו בדיעבד צריך לחזור ולקרות: **ו' ערוה כנגדו.** עין בפרי"מגדים ושארי אחרונים, דכהוא עצמו ערם אפשר וגם לדעת השלחן-ערוה לא מהני כל אלו העצות: **(כז) והחזיר פניו.** ורצה לומר (לה) אפלו החזרת פנים לבד בלא גופו, דלא גרע מעצימת עינים דשרי לדודה, ועצן בסמוך: **(כט) או שעצם וכו'.** (לו) והאחרונים הסכימו, דכל אלו העצות לבד מהחזרת פנים לא מהני⁵², דלא קתיב "ולא תראה" אלא "ולא יראה", ורצה לומר: לא יראה הרואה; ואפלו החזרת פנים שהמר הוא (לו) רק דוקא אם החזיר כל גופו ועומד בצד אחר, דנעשית הערוה מצדו, אבל אם החזיר פניו לבד לא מהני ואס"כ.

שער הציני

(כא) באר-שבע, ועצן בישיבות-יעקב: **(כב)** פרי"מגדים: **(כג)** פשוט: **(כד)** פרי"מגדים: **(כה)** אחרונים: **(כו)** פרי"מגדים: **(כז)** ח"י-אדם: **(כח)** עבודת-היום: **(כט)** אחרונים: **(ל)** ח"י-אדם: **(לא)** רבנו ירוחם: **(לב)** מרדכי: **(לג)** פרי"מגדים: **(לד)** פשוט: **(לה)** כן כתבו הפוסקים לדעתו: **(לו)** ב"ח ו"ט ומגן-אברהם והג"א והג"ז ודרך-הסיים: **(לב)** ט"ז והג"א והג"ז וט"ז ומגן-אברהם ודרך-הסיים: